

Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus

Anna Metteri, yliopistonlehtori, YTT

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiaalityö

Tampereen yliopisto

anna.metteri@tuni.fi

Yhteistyössä Pekka Karjalainen & Minna Strömberg-Jakka

26.3.2019 Jyväskylä

KOSKE

PROSOS – uusia avauksia aikuissosiaalityöhön

STM:n toimeksianto ja selvityksen prosessi

- ▶ STM asetti 2.10.2018 selvityshenkilöryhmän pohtimaan sosiaalityön tulevaisuutta sekä laatimaan konkreettiset toimenpide-ehdotukset st:n tulevaisuuden vision toteuttamiseksi
- ▶ Selvityshenkilöryhmä: YTT **Anna Metteri**, VTL **Pekka Karjalainen** ja VTM **Minna Strömberg-Jakka**
- ▶ Työskentelyaika 10/2018 → 2/2019 → 4/2019
- ▶ Työn tukena laaja taustaryhmä
- ▶ Kansallisten työryhmien ja verkostojen sekä kokeiluhankkeiden hyödyntäminen
- ▶ Aineistonkeruu
- ▶ Työn sovittaminen yhteen erillisen sosiaalihuollon hallintotehtävää ja päätöksentekoa koskevan selvityksen kanssa

Tehtävä

- Määritellä, mihin sosiaalityöllä pyritään yhteiskunnassa, yhteisöissä ja yksilöiden kohdalla
- Tunnistaa keskeiset ilmiöt ja toiminta-areenat, joiden kohdalla st:n osaamista eniten tarvitaan
- Löytää keinoja st:n tavoitteellisuuden ja vaikuttavuuden näkyväksi tekemiseen ja todentamiseen arjen perustyössä
- Esittää ratkaisuja sosiaalityön osaamistarpeisiin vastaamiseksi sekä vaikuttavien työmenetelmien ja monitoimijaisen yhteistyön edistämiseksi
- Esittää konkreettisia st:n ja asiakasohjauksen toimintamalleja maakunnallisessa toimintaympäristössä
- Huomioida erityisesti paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen

Kenelle?

- Valtakunnan tason päätöksentekijät ja valmistelijat
 - Alue- ja paikallistason päätöksentekijät ja valmistelijat
 - Organisaatioiden johto
 - Työntekijät ja esimiehet
 - Kuka tahansa/palvelun käyttäjät
-
- Sosiaalityön sanoitus ja alan osaamisen näkyväksi tekeminen
 - Kehittämistarpeiden osoittaminen, toimenpide-ehdotukset ja tiekartta
 - Sosiaalityön kehittämisohjelma hallituskaudelle 2019-2023
 - STM julkistaa selvityksen huhtikuussa, samaan aikaan alamme pitää blogia STM:n sivuilla

Selvitysraportin lähtökohtia

- asiakaslähtöisyys
- kunnissa ja erilaisissa kehittämisrakenteissa tehdään hyvää ja asiakkaan parhaaseen tähtäävää työtä – kaikkea sitä ei voi selvityksessä tuoda esiin ja avata
- miltei joka teemassa on hyviä ja toimivia käytäntöjä, mutta myös toista ääripäätä. Selvityksessä tuodaan esille kehittämistä vaativat suuret linjat.
- sote- ja maakuntauudistukset olivat selvityksen lähtökohtaoletuksena, mutta tilanne on uudelleen avoin
- kun puhumme sosiaalityöstä, tarkoitamme sekä sosiaalityöntekijän että sosiaaliohjaajan tekemää työtä ellei toisin mainita ja tekijää täsmennetä

Visio: Sosiaalityö 2030

6

Tulevaisuuden sosiaalityö toimii mahdollisimman lähellä ihmisten elämänpiiriä. Sosiaalityö on matalalla kynnyksellä tavoitettavaa lähipalvelua, jolle on ominaista kasvokkainen tai etäyhteyksin tapahtuva vuorovaikutus, yhteisöllinen lähestymistapa ja yhteiskunnallinen näkökulma. Ymmärrys paikallisista ja globaaleista ilmiöistä sekä toimintaympäristöistä suuntaavat työtä.

Sosiaalityö käyttää systematisoituja ja kumppanien kanssa jaettuja vaikuttavia toimintamalleja ja menetelmiä sekä soveltaa niitä ihmisten yksilölliset tarpeet huomioiden. Tutkimukseen, kehittämiseen ja innovointiin perustuvat käytännöt rakentavat sosiaalityön monialaista menetelmällisyyttä. Sosiaalityö on erityistä asiantuntijuutta vaativa ala, joka rakentuu vahvasti myös ammattieettisten periaatteiden varaan.

Sosiaalityö on luonteva osa tulevaisuuden sosiaaliturvaa, jossa se kantaa erityistä vastuuta osallisuuden edellytyksistä kaikille. Hallinnon ja palvelukäsitysten muuttuessa sosiaalityö on hallinnonalat ylittävää työtä.

Sosiaalityön peruspilarit

7

- **Huolenpito:** Sosiaalityö on ihmisten elämäntilanteista lähtevää auttamistyötä ja vastaa osaltaan vahvasti perustuslain mukaiseen huolenpidon velvoitteeseen kohdentuen tukea sitä eniten tarvitseville.
- **Osallisuus ja merkityksellisyys:** Sosiaalityö tukee vaikuttavin työmenetelmin osallisuuden, merkityksellisyyden ja aktiivisen osallistumisen ja oppimisen toteutumista ihmisten arjessa edistäen näin yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta ja turvallisuutta sekä ihmisten hyvinvointia ja terveyttä.
- **Oikeudet ja velvollisuudet:** Sosiaalityö auttaa ihmisiä löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa ottaen huomioon heidän oikeutensa ja velvollisuutensa yhteiskunnan jäseninä.
- **Palvelut ja etuudet:** Sosiaalityö huolehtii osaltaan asiakkaan tarvitseman tuen, palvelujen ja etuuksien yhteen nivomisesta siten, että asiakas kykenee etenemään kohti tavoitteitaan sekä hänen tai hänen perheensä elämäntilanteen kokonaisuus tulee huomioiduksi.
- **Selkeä kokonaisuus:** Tulevaisuuden sosiaalityöllä on selkeä rooli sosiaali- ja terveydenhuollossa ja ihmisten työ- ja toimintakykyä sekä työllistymistä edistävässä palveluissa. Sosiaalityön ja palvelujen vaikuttava toimeenpano sekä jatkuva kehittäminen edellyttävät ihmisten ja paikallisyhteisöjen arjen sekä yhteiskunnallisten ilmiöiden, kuten köyhyyden ja eriarvoistumisen prosessien syvällistä ymmärtämistä.

Tiekartan pääteemat ja toimenpidesuosituksukset

8

- Osaaminen ja osaamisen johtaminen prioriteeksi
- Vaikuttavuus palvelutoimintaa läpäiseväksi periaatteeksi
- Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta osaksi käytännön työtä

Osaava ja vaikuttava sosiaalityö

- Käyttäjä- ja elämäntilanelähtöiset palvelut lähtökohdaksi sosiaali- ja terveydenhuollossa
- Toimiva Kela- ja työvoimapalveluyhteistyö
- Asiakasohjaus- ja palveluprosessit toimiviksi
- Järjestöyhteistyö voimavaraksi

Kumppanuuksia rakentava sosiaalityö

Osallistava ja valtaistava sosiaalityö

- Sosiaalityötä asiakkaan kanssa yhteisin tavoittein
- Sosiaalityö asiakkaiden oikeuksia ajavaksi työksi
- Asiakasosallisuus ja yhteiskehittäminen voimavaraksi
- Sosiaalityö turvattu lähipalveluna

Ilmiölähtöinen ja yhteiskunnassa vaikuttava sosiaalityö

- Vakiintuneiden ja tulossa olevien ilmiöiden tunnistaminen ja jalostaminen ratkaisuksi
- Rakenteellinen sosiaalityö vakiinnutettava työmuodoksi
- Globaalit ja ylirajaiset ilmiöt huomioitava sosiaalityössä

Sosiaalityön valtakunnallinen kehittämisohjelma

9

- Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön uudistamiseksi ja konkretisoimiseksi on toteutettava valtakunnallinen kehittämisohjelma, joka määrittää pilottien avulla sosiaalityön paikat ja roolit uudistuvassa sosiaaliturvassa, palvelujärjestelmässä sekä paikallisissa toimintaympäristöissä. Kehittämistyössä on hyödynnettävä Toimi-hankkeen, PRO-SOS ja ISO-SOS -hankkeiden sekä Osallistavan sosiaaliturvan kuntakokeilun tulokset.
- Kehittämisohjelman tavoitteet tulee sitoa soveltuvin osin sosiaaliturvan kokonaisuudistukseen etuuksien ja palvelujen yhteensovittamiseksi sekä palvelujen resursoimiseksi. Uudistuvat sosiaalityön palvelut toteuttavat samanaikaisesti osallisuuden, osaamisen, toimintakyvyn ja työllisyyden tavoitteita.

Osaava ja vaikuttava sosiaalityö

10

- **Sosiaalityöhön tulee kehittää systematisoituja ja vaikuttavia työmenetelmiä.** Niitä sovelletaan sosiaalityön eri toiminta-areenoilla palvelukokonaisuuksien ja -ketjujen kehittämistyössä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää paljon palveluja tarvitsevien tunnistamiseen sekä taitojen kehittämiseen ihmisen kohtaamisessa ja tukemisessa.
- **Osaamista tulee kehittää laaja-alaisissa kokonaisuuksissa eli orientaatioissa,** joita ovat varhainen tuki ja hyvinvoinnin edistäminen sosiaalisina investointeina, tehostettu yksilökohtainen sosiaalityö, yhteisösosiaalityö ja rakenteellinen sosiaalityö.
- **Sosiaalityössä on selkeytettävä vaikuttavuuden seuranta** sekä otettava käyttöön sosiaalityöhön sopivat vaikuttavuutta, hyvinvointia ja toimintakykyä arvioivat mittarit. Vaikuttavuusmittarien tulee eritellä työskentelyn tavoitteet, käytetyt työmenetelmät, asiakkaan elinolosuhteet ja työskentelyssä saavutettu muutos. Vaikuttavuuden seuraamisen tulee olla asiakasta osallistavaa ja sen on lisättävä työskentelyn vastavuoroisuutta. Mittarit tulee integroida asiakastietojärjestelmiin ja vaikuttavuuden tulee olla koko palvelutoimintaa läpäisevä periaate.
- **Sosiaalityön osaamista tulee tukea tutkimuksen, tutkivan kehittämisen, innovaatiotoiminnan ja osaamisen johtamisen avulla.** Sosiaalityön ammattilaisten ja asiantuntijoiden työn tulee olla riittävän autonomista ja motivoivaa. Työntekijöille tulee luoda uralla etenemisen rakenteet myös omissa organisaatioissaan.

Kumppanuuksia rakentava sosiaalityö

11

- **Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut on toteutettava käyttäjä- ja elämäntilanelähtöisesti.** Poisohjaamisen kulttuurista on luovuttava, ja asiakkaan on saatava tarvittaessa akuutti apu tilanteessa, jossa hänet ensimmäiseksi kohdataan. Sosiaalityöntekijän täytyy olla mukana sosiaali- ja terveydenhuollon moniammatillisissa tiimeissä. Erikoissairaanhoidossa sosiaalityöntekijän osaaminen on tunnistettava ja sisällytettävä palvelukuvauksiin eri toimialueilla.
- **Kela-yhteistyöhön on rakennettava menettelytavat, joilla voidaan ehkäistä etuuksien viivästyminen sekä etuuksien ja palvelujen väliin putoaminen.** Kelan ja sosiaalityön roolit, työnjako ja asiakasohjauksen periaatteet on selkeytettävä. Tietoteknisten ratkaisujen on oltava toimivia sekä asiakasrajapinnassa että viranomaisten kesken. Kelaan on lisättävä koulutusta ja osaamista sosiaalityöstä ja sosiaalipalveluista
- **Yhteistyössä työvoimapalvelujen kanssa sosiaalityöntekijän on käytettävä osallisuutta luovia ja kannustavia menettelytapoja** sekä autettava ihmisiä löytämään omat unelmansa ja paikkansa yhteiskunnassa. Mitä korkeampi työllisyystavoite yhteiskunnalla on, sitä merkittävämpi rooli on sosiaalityöllä ja toimintakyvyn tukemisella.
- **Sosiaalityön osaaminen ja toiminnan edellytykset on varmistettava eri areenoilla** kuten sosiaalihuollossa, terveydenhuollossa, mielenterveystyössä, kuntoutuksessa, työterveyshuollossa, päihdetyössä, lapsiperheiden sosiaalityössä, vammaistyössä, vanhustyössä, kouluissa ja ammattioppilaitoksissa, maahanmuuttotyössä, rikosseuraamustyössä, poliisin ja puolustusvoimain työssä sekä julkisissa että yksityisissä organisaatioissa.
- **Järjestöyhteistyö on vakiinnutettava sosiaalityön osaksi.** Sosiaalityössä on opittava hyödyntämään luovia ja spontaaneja paikallisia kumppanuuksia asiakkaiden ja asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Osallistava ja valtaistava sosiaalityö

12

- **Sosiaalityössä on lisättävä asiakkaiden asiantuntemuksen hyödyntämistä**, tästä saatavan tiedon seurantaa ja arviointia sekä edellytettävä eri palveluntuottajien sitoutumista näihin periaatteisiin. Yhteiskehittämistä tulee hyödyntää palvelujen suunnittelussa sekä sosiaalityön menetelmien kehittämisessä. Toiminnalliset työmenetelmät ja työntekijöiden jalkautuminen toimistosta ovat osa asiakaslähtöistä sosiaalityötä. Sosiaalityö voi olla myös asiakkaiden etuja ja oikeuksia ajavaa työtä.
- **Asiakasraadeista, vertaistukea antavista tahoista, kokemusasiantuntijoista ja kehittäjäasiakkaista tulee rakentaa laajempi verkosto**, jonka asiantuntemusta voidaan käyttää aiempaa systemaattisemmin.
- **Asiakkaiden asiantuntemusta tulee hyödyntää kestäväällä tavalla**, joka mahdollistaa heidän motivoitumisensa ja työnsä tukemisen.
- **Sosiaalityön tulee olla jalkautuvaa matalan kynnyksen lähipalvelua**, jossa toteutuu alueperustainen yhteisöllinen lähestymistapa. Digitaalisten palvelujen kehittämisessä on huomioitava palvelujen tarpeenmukainen saatavuus ja asiakkaiden mahdollisuudet hyödyntää palveluja.

Ilmiölähtöinen ja yhteiskunnassa vaikuttava sosiaalityö

- **Sosiaalityötä on kehitettävä ilmiölähtöiseksi ja sektorirajat ylittäväksi työksi**, joka välttää ongelmalähtöistä asioiden käsittelyä. Ilmiölähtöinen sosiaalityö pystyy löytämään ongelmien juurisyitä, joilla on merkitystä työn vaikuttavuuden ja varhaisen tukemisen kannalta.
- **Ilmiöt ovat ajassa muuttuvia, joten niitä ei tule pilkkoa asiakasprosessin eri vaiheisiin eri palveluntuottajille** (vrt. tuotteistaminen), vaan niitä luonnehtii kokonaisvaltaisuus, mikä on sosiaalityön erityinen vahvuus.
- **Rakenteellinen sosiaalityö tulee vakiinnuttaa jatkuvasti käytössä olevaksi toimintamuodoksi**. Se tunnistaa ajalle tyypillisiä tai paikallisia ilmiöitä parantaen palvelujen kohdentumista ja tavoitteenmukaisuutta. Tulee luoda toimintakäytännöt, jotka mahdollistavat rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin tuottaman tiedon hyödyntämisen päätöksenteossa.
- **Globaalit ja ylitrajaiset ilmiöt tulee huomioida sosiaalityön osaamisalueina**. Sotiin ja konflikteihin liittyvällä pakolaisuudella, ilmastonmuutoksella ja siihen liittyvällä elinmahdollisuuksien kapeutumisella voi tulevaisuudessa olla suuri merkitys hyvinvoinnille ja ympäristön kestävyydelle ja sitä kautta yksilöille.

Osaamisen orientaatiot

- Varhainen tuki ja hyvinvoinnin edistäminen sosiaalisina investointeina
- Tehostettu yksilötyö eli kuntouttava sosiaalityö
- Yhteisösosiaalityö, lähityö ja yhdyskuntatyö
- Rakenteellinen sosiaalityö

2 Aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö

2.1 Sosiaalityön juuret ja perustehtävä

2.2 Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön käsite ja toiminta-areenat

2.3 Sosiaalityö organisaatioissa ja ilmiöinä

3 Aikaisemmat selvitykset

4 Sosiaalityön nykytila, uudistamistarve ja tavoitetila

4.1 Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön nykytila

4.2 Mistä sosiaalityön uudistamistarve johtuu?

4.3 Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tavoitetila

5 Osaava ja vaikuttava sosiaalityö

5.1 Osaaminen ja osaamistarpeet

5.2 Osaamisen orientaatiot

5.3 Vaikuttavuus palvelutoimintaa jäsentävänä periaatteena

5.4 Tutkimus, kehittäminen, innovaatiot ja osaamisen tuki, TKI&OT

5.5 Osaamisen johtaminen

5.6 Tehtävärakenne

5.7 Työolot ja työhyvinvointi

Kumppanuuksia rakentava sosiaalityö

6.1 Yleistä

6.2 Sosiaalityön ja Kelan keskinäinen rooli sekä asiakkaan oikeuksien turvaaminen

6.3 Työllisyyspalvelut

6.4 Sosiaalityö uudistuvissa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteissa

6.5 Perhesosiaalityö

6.6. Asumissosiaalinen työ

6.7 Taloussosiaalityö

6.8. Maahanmuuttososiaalityö

7 Osallistava ja valtaistava sosiaalityö

8 Ilmiölähtöinen ja yhteiskunnassa vaikuttava sosiaalityö

8.1 Tausta

8.2 Ilmiölähtöisesti, hallintopäätöksin / kulttuurinen, osallistava ja valtaistava ym. sosiaalityö

8.3. Hyte, terveyden edistäminen

8.4 Sosiaaliasiamiestoiminta

8.5 Digitalisaatio asiakkaan osallisuuden, vallan ja itsemääräämisoikeuden tukena

8.6 Sosiaalinen raportointi

Uudenlainen palvelukulttuuri + etuudet ja palvelut (esim. Osallistavan sosiaaliturvan kokeilu)

Sosiaalityön kehittämisohjelma hallituskaudelle 2019–2023

9 Tiekartta aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön uudistamiseksi

10 Johtopäätökset

Toimenpide-ehdotukset

- Strategisesti tärkeimmät asiat
- Lainsäädäntömuutoksia edellyttävät asiat
- Lisäselvitystä vaativat asiat
- **Mistä haluaisit keskustella?**

Kiitos!

